

Prooikeuze van twee Bevelandse boomvalkpaartjes *Falco subbuteo* in 2003

Gerald Rozemeijer

Een ieder die Boomvalken bestudeert, weet dat het verzamelen van prooiresten geen gemakkelijke opgave is. Veel prooien worden in de vlucht of hoog in een boom geplukt en ook braakballen zijn slechts zelden terug te vinden. Vanaf 1998 wordt er jaarlijks op Noord- en Zuid Beveland gericht onderzoek gedaan naar aantallen en broedresultaten van de Boomvalk. Daarnaast gaat de aandacht ook uit naar de prooikeuze.

Nesten van boomvalken worden hier voornamelijk aangetroffen op oude en rustig gelegen dijken, die dikwijls begroeid zijn met lange rijen populieren. Dit jaar had ik het geluk dat er van twee paartjes veel prooiveren te vinden waren op een aantal makkelijk bereikbare en te onderzoeken plukplaatsen, niet ver gelegen van het nest op één van die karakteristieke Bevelandse populierendijken. Vooral de plukplaats in Oudelande bleek een buitenkansje.

Mede omdat er over voedsel van Boomvalken in (het Zeeuwse) cultuurland nog maar weinig bekend is, leek het mij interessant hier een artikeltje aan te wijden. Vooral ook omdat de vermelde prooien van slechts één broedpaartje afkomstig zijn en de prooilijs daardoor een redelijk beeld geeft wat een Bevelands boomvalkje op zijn bordje krijgt. Daarnaast is het aantal paartjes Boomvalken de afgelopen drie jaren gestaag gedaald en lijkt de vraag gewettigd of het een met het ander te maken kan hebben.

Methode

Broedpaartje Oudelande, atlasblok 48-46-54

In de maanden juli, augustus en september werd bij elk bezoek (N=19) zoveel mogelijk getracht alle plukresten en braakballen bij de plukplaatsen en nestboom op te sporen. Om de 3 à 4 dagen werd er secuur gezocht naar prooiresten. Alle aangetroffen slag- en staartpennen werden meegenomen en zorgvuldig uitgeplozen op datum en soort. Indien mogelijk werd ook onderscheid gemaakt op leeftijd en geslacht. Het gevonden materiaal werd regelmatig vergeleken met materiaal uit andere collecties en een zeer groot deel werd tevens gecontroleerd of op naam gebracht door een aantal bedreven en ervaren prooideskundigen. Aangetroffen insecten staan overigens niet vermeld in verband met het geringe gevonden aantal braakballetjes en de hoge moeilijkheidsgraad bij het determineren van ongewervelde diersoorten. Daarnaast bleken vogels veruit de belangrijkste prooien te zijn.

Dit net buiten het dorpje Oudelande broedende boomvalkpaartje had twee jongen, die op 20 augustus 2003 zijn uitgevlogen. Zeker tot 21 september was het hele spul aanwezig. Daarna zijn er geen bezoeken meer afgelegd.

Hoewel verwacht, en daarom ook de voorgaande vier jaren telkens gecontroleerd (het gebruikte nest zit er ook al enige jaren), was deze locatie verrassend genoeg niet eerder bezet.

Broedgebied van het paartje Boomvalk bij Oudelande, 15 oktober 2003 (Bianca Rozemeijer-Westdijk). *View of the breeding site of Hobby near Oudelande, 15 October 2003.*

Broedpaartje Rilland, atlasblok 49-43-54

Hier was de methode niet anders, echter met dien verstande dat de prooien verzameld werden in de maanden juni, juli en augustus. Hoewel de kans op het vinden van prooien hier niet zo gunstig waren als in Oudelande, werden er bij dit paartje toch nog 64 prooien opgespoord. In totaal werden er twaalf bezoeken afgelegd (wekelijks). Het gebruikte nest werd overigens ook al in 2002 door een paartje Boomvalk gebruikt. Vermoedelijk was dit hetzelfde paartje.

Ook hier vlogen er twee jongen uit en wel op 10 augustus. Na drie weken waren de vogels vertrokken.

Resultaat

Broedpaartje Oudelande

In 19 sessies werden 147 prooien verzameld, verdeeld over 30 gewervelde soorten (Tabel 1). Zwaluwen en mussen werden het meest gepakt, maar ook graspieper, witte kwikstaart, heggemus, groenling en kneu werden meerdere malen geslagen. De uiter-

sten in prooigewicht varieerden van 9 gram (winterkoning) tot 140 gram (zomertortel). Opvallende prooien waren de drie muizen, winterkoning, oeverloper, zwarte roodstaart en de onvolwassen houtduif. De jonge houtduif is vermoedelijk van het nest geplukt dat zich slechts op enkele tientallen meters afstand bevond van het boomvalk-nest. De geslagen duif sp. was in dit geval een sierduifje, afkomstig van de nabij gelegen boerderij.

Tabel 1. Prooikeuze van de boomvalkpaartjes bij Oudelande en Rilland op Zuid-Beveland in 2003. *Prey choice of two Hobby pairs (Oudelande and Rilland) in the southwestern part of The Netherlands in 2003.*

Prooisoot <i>Prey species</i>	Oudelande	Rilland
Oeverloper <i>Actitis hypoleucos</i>	1	0
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	1	0
Duif sp. <i>Pigeon sp.</i>	1	0
Zomertortel <i>Streptopelia turtur</i>	1	0
Gierzwaluw <i>Apus apus</i>	22	22
Grote bonte specht <i>Dendrocopos major</i>	1	0
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	3	1
Boerenzwaluw <i>Hirundo rustica</i>	26	11
Huiszwaluw <i>Delichon urbca</i>	16	6
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	5	2
Witte kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	7	2
Gele kwikstaart <i>M. flava</i>	2	0
Winterkoning <i>Troglodytes troglodytes</i>	1	0
Heggenmus <i>Prunella modularis</i>	5	0
Zwarte roodstaart <i>Phoenicurus ochruros</i>	1	0
Merel <i>Turdus merula</i>	1	0
Zanglijster <i>T. philomelos</i>	1	0
Grote lijster <i>T. viscivorus</i>	0	1
Zwartkop <i>Sylvia atricapilla</i>	1	0
Tuinfluitter <i>S. borin</i>	1	0
Bonte vliegenvanger <i>Ficedula hypoleuca</i>	1	1
Koolmees <i>Parus major</i>	4	1
Pimpelmees <i>P. caeruleus</i>	1	0
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	2	0
Huismus <i>Passer domesticus</i>	14	6
Ringmus <i>P. montanus</i>	11	2
Vink <i>Fringilla coelebs</i>	1	2
Groenling <i>Carduelis chloris</i>	4	2
Putter <i>C. carduelis</i>	1	1
Kneu <i>C. cannabina</i>	7	2
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>	1	1
Veldmuis <i>Microtus arvalis</i>	1	0
Muis sp. <i>Vole/mouse</i>	2	1
Totaal <i>Total</i>	147	64

Broedpaartje Rilland

In twaalf sessies werden 64 prooien verzameld, verdeeld over 17 gewervelde soorten. Ook hier staan zwaluwen boven aan de lijst (Tabel 1), gevolgd door een breed scala andere soorten.

Discussie

De prooijst geeft een redelijk idee van het brede voedselspectrum van Boomvalken op de Bevelanden. Voeg hier een onbekend maar ongetwijfeld groot aantal ongewervelde dieren aan toe, en er ontstaat een indrukwekkend gevarieerde prooikeuze. In vergelijking tot eerdere studies in onder meer Duitsland, Engeland, Italië, Groningen en de Veluwe (Bijlsma 1980, Fiuczynski 1987, Chapman 1999, de Boer 2000, Sergio *et al.* 2001) valt op dat ook in die gebieden zwaluwen en mussen hoog op de prooijst staan. Afhankelijk van habitat en nabijheid van mensen (boerenland, steden) varieerde het percentage gierzwaluwen in deze studies van 0- 53%, zwaluwen van 8-47% en mussen van 0-51% (samenvatting in Sergio *et al.* 2001).

Kijken we in het bijzonder naar het onderzoek in het cultuurland van Groningen van een aantal jaren geleden (de Boer 2000), dan zien we opmerkelijk veel gelijkenis in soorten en verhoudingen. Slechts het percentage geslagen gierzwaluwen wijkt in dit geval zeer sterk af, vermoedelijk doordat de Groningse gierzwaluwen buiten de jachtgebieden van Groningse Boomvalken jagen, namelijk ten zuiden van de stad richting Zuidlaardermeer en boven het Lauwersmeer (Boekema *et al.* 1983, van den Brink *et al.* 1992). Verder is het opmerkelijk dat het percentage geslagen spreeuwen zo laag ligt, een soort die tijdens het grootschalige onderzoek van Rob Bijlsma op de Veluwe veelvuldig werd geslagen. Mogelijk dat spreeuwen vooral in mei en juni wat meer worden geslagen, als de jongen net zijn uitgevlogen en massaal voorhanden zijn in luidkeels schreeuwende groepen.

Naarmate het seizoen vorderde, nam in Beveland de diversiteit van de prooien toe. Zo werden gierzwaluwen in september nog maar mondjesmaat aangetroffen, parallel aan de vroege wegtrek richting Afrika in de eerste helft van augustus. Deze soort was vanaf midden juli tot half augustus de meest geslagen prooivogel, niet toevallig de periode dat jonge gierzwaluwen maximaal voorradig zijn. Huismussen daarentegen waren weer meer verdeeld over de drie zomermaanden, precies wat je van een standvogel zou verwachten.

Sinds 2000 is het aantal Boomvalken op de Bevelanden teruggelopen van c. 15 paartjes naar c. 7 paartjes in 2003. Van Boomvalken is bekend dat de aantallen lokaal van jaar tot jaar sterk kunnen variëren. Of de Bevelandse afname zich de komende jaren zal bestendigen, zullen we daarom moeten afwachten. Gezien echter de gevarieerde prooijst, en het hoge aandeel (gier)zwaluwen en mussen daarin, mogen we misschien voorzichtig stellen dat de afname niet wordt veroorzaakt door een afnemend prooiaanbod (zoals landelijk geconstateerd voor zwaluwen en mussen; Hustings & Vergeer

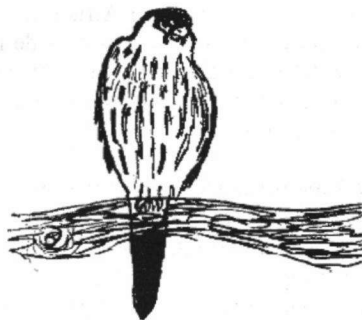
2002). In de tussentijd lijkt het zinvol onderzoek te gaan doen naar de status van de zwarte kraai *Corvus corone*, de hoofdleverancier van de hier gebruikte nesten. Kraaiennesten op voorheen bekende broedplaatsen lijken namelijk schaarser te worden of zijn zelfs in het geheel niet meer aanwezig! Het ontbreken van geschikte nesten in geschikte broedgebieden zou snel kunnen leiden tot leegloop van broedplaatsen op de Bevelanden.

Jonge Boomvalk van 19 dagen oud (288 g), afkomstig van het broedpaar bij Rilland, 29 juli 2003 (Gerald Rozemeijer). *Nestling Hobby of 19 days old, weighing 288 g, from the breeding pair near Rilland, 29 July 2003.*

Dank

Rob Bijlsma, Klaas van Haeringen en Willem van Manen voor hun hulp bij het determineren van de prooien, en de heren Braam en Van Sabben voor het betreden van hun grond.

Adulte Boomvalk (tekening: Claire Stouthamer)
Adult Eurasian Hobby.

Summary: Choice of prey in two Hobby *Falco subbuteo* pairs nesting in Beveland in 2003

In Beveland, a farmland region in the southwestern Netherlands, Hobbies declined to 7 pairs in 2003, after having reached peak numbers in 2000 (15 pairs). This study concentrated on prey choice, as overall declining populations of main prey species like swallows and sparrows (Hustings & Vergeer 2002) may be involved in the Hobby decline.

Plucking sites of two Hobby pairs were visited regularly, and carefully searched for prey remains and pellets, the latter however not taken into account in this study. Both pairs fledged two young, the Rilland pair on 10 August (family gone three weeks later) and the Oudelande pair on 20 August (still present by 21 September). Prey remains were collected from July through September, at intervals of 3-4 days or weekly.

Both pairs mostly preyed upon swifts *Apus apus*, hirundines *Hirundo rustica* and *Delichon urbica*, and sparrows *Passer domesticus* and *P. montanus* (Table 1). However, prey choice was highly variable and covered a mass range of 9 g (wren *Troglodytes troglodytes*) through 140 g (turtle dove *Streptopelia turtur*). This prey choice is in agreement with findings elsewhere in Europe. Although prey availability was not studied, it seemed that Hobbies were not limited by food supply. On the other hand, the availability of old crow's *Corvus corone* nests seemed to have seriously declined on breeding grounds formerly occupied by Hobbies. This aspect of Hobby ecology will receive further attention in the forthcoming years.

Literatuur

- Bijlsma R. 1980. De Boomvalk. Kosmos, Amsterdam & Antwerpen
- Boekema E.J., Glas P. & Hulscher J.B. (red.) 1983. Vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, Groningen.
- de Boer P. 2000. Prooikeuze van Boomvalken *Falco subbuteo* in Groningen in 1996-2000. De Takkeling 8: 226-229.
- van den Brink H., Furda J., van Klinken J. & van Scharenburg K. 1992. Vogelatlas van Groningen. Avifauna Groningen, Groningen.
- Chapman A. 1999. The Hobby. Arlequin Press, Chelmsford
- Fiuczynski D. 1987. Der Baumfalke. Neue Brehm-Bücherei 575. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.
- Hustings F. & Vergeer J.-W. (red.), Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000: . Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Rozemeijer G. & de Schipper N. Roofvogel-broedonderzoek op de Bevelanden in 2001. Rapport Roofvogelwerkgroep de Bevelanden.
- Sergio F., Bijlsma R.G., Bogliana G. & Wyllie I. 2001. *Falco subbuteo* Hobby. BWP Update 3(3): 133-156.

Adres: Blokjesplaat 37, 4465 BE Goes (balthazar@zeelandnet.nl)